

Nowoczesne technologie materiałowe stosowane w przemyśle lotniczym

Modern material technologies in aerospace industry

Plastyczne kształtowanie stopów magnezu (kucie precyzyjne, tłoczenie, wyciskanie, itd.)

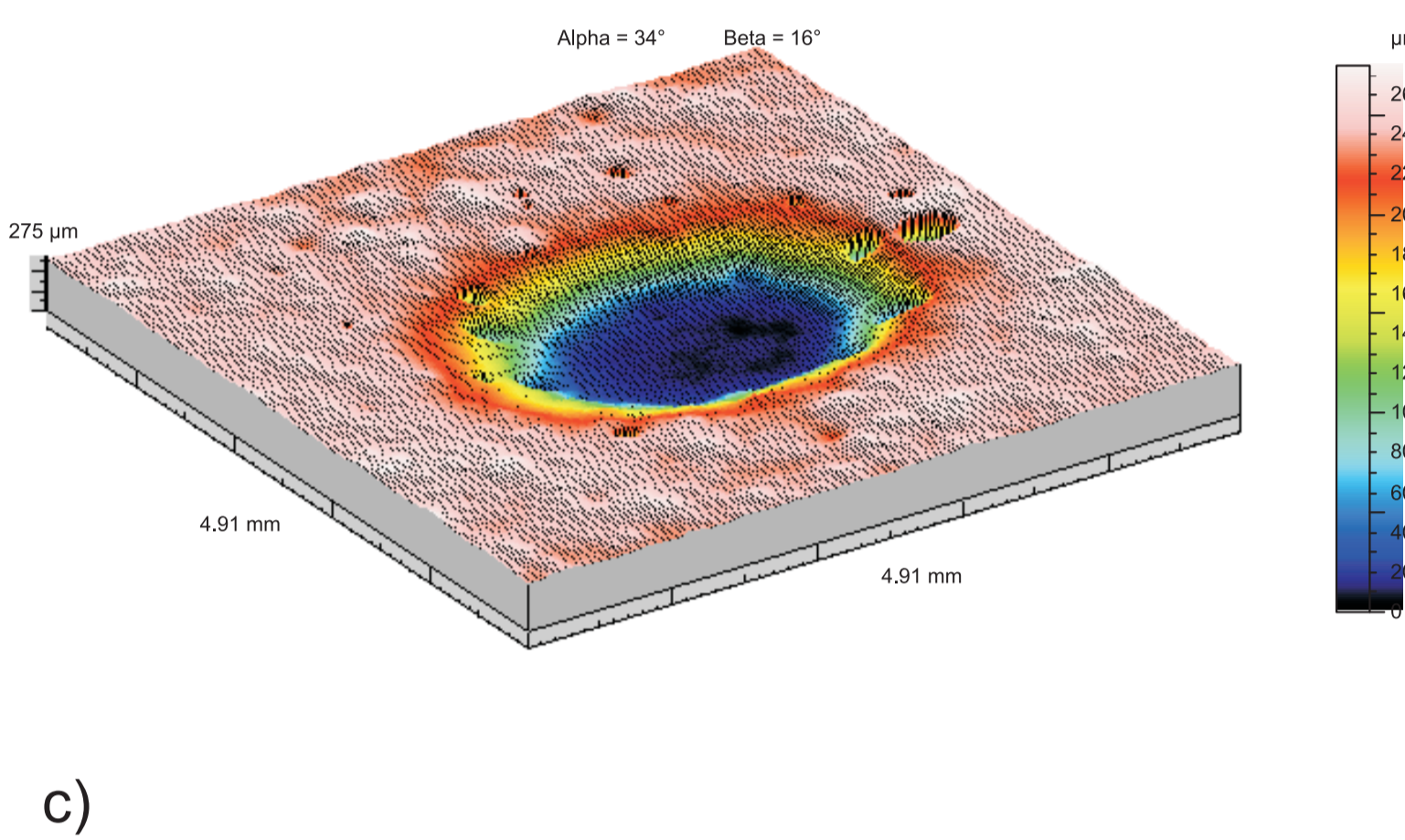
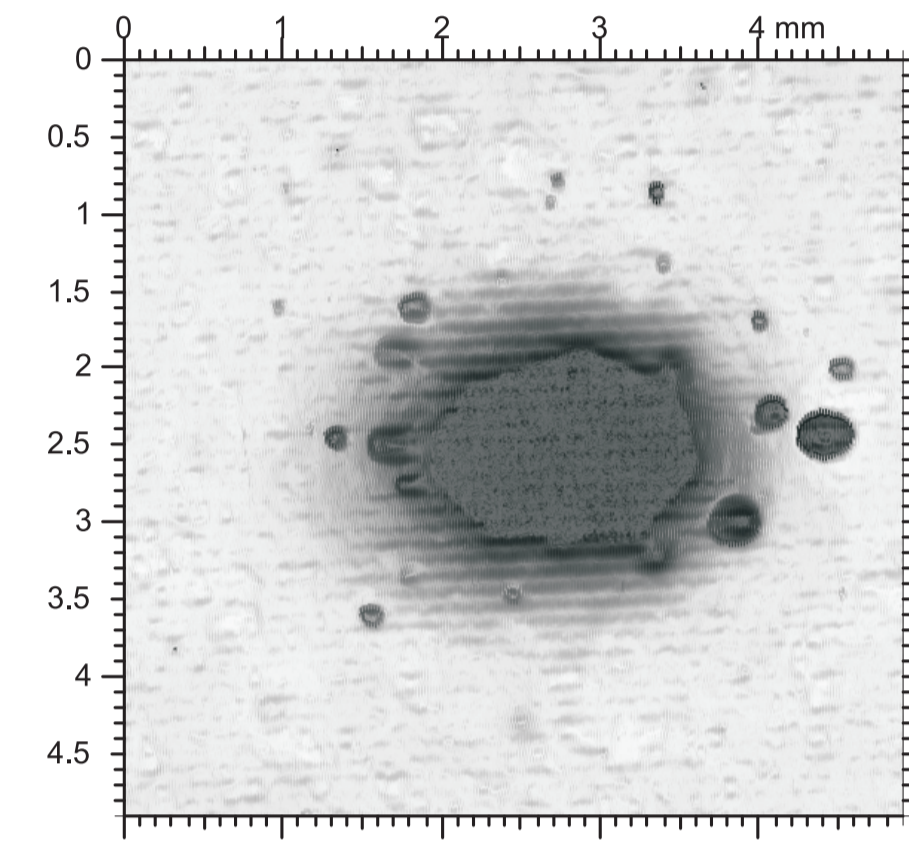
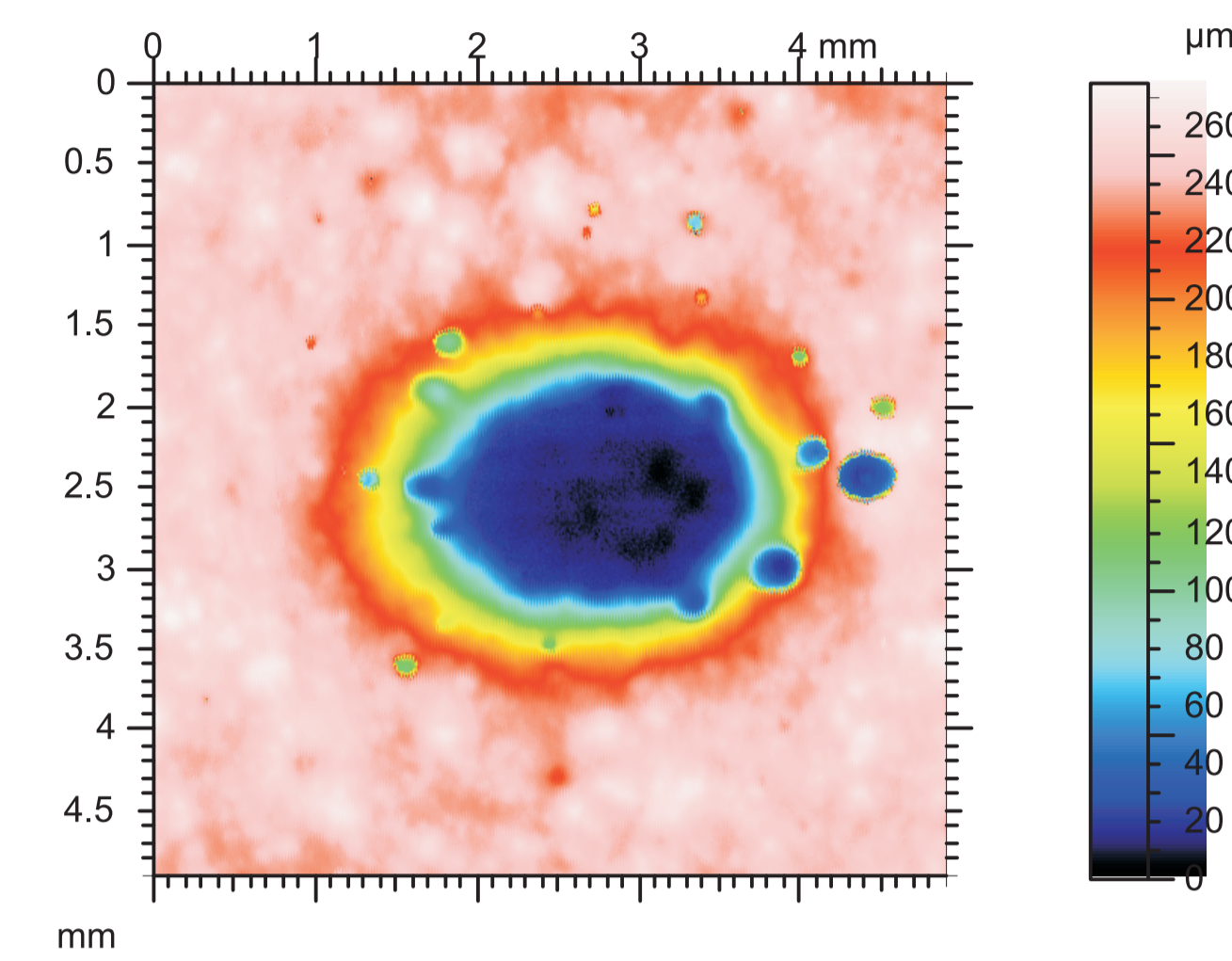
Plastic forming of magnesium alloys (precision forging, stamping, extrusion, etc.)

Politechnika Śląska, Politechnika Rzeszowska, Politechnika Lubelska, Instytut Lotnictwa w Warszawie, Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

Wyniki badań Results

Badania tłoczności blach ze stopów magnezu Magnesium alloys sheet metals drawability

Wykonano próby tłoczenia na blachach ze stopu AZ31 o grubości 2 mm. Próbę przeprowadzono metodą Swifta ze średnicą stempla $\phi 40$ mm, próby prowadzono w temperaturze od RT do 350°C z prędkością ruchu stempla 1mm/s. Stosowane specjalną folie teflonowe. Wykonane wyłoczki pokazano na rysunku. W trakcie próby rejestrowano siłę i przemieszczenie wyniki pokazano w tablicy. Możliwość tłoczenia elementów w temperaturze 20+200°C jest ograniczona. Wyłoczki procesowane w temperaturze 20+150°C nie są kwalifikowane jako dobre wyłoczki. Pojawiają się pęknięcia czy urwania dna. Dla 200°C wyłoczek jest poprawnych kształtów i jakości jednakże tłoczenie wymaga zbyt wysokich sił kształtowania. Dopiero podwyższenie temperatury do 250°C umożliwia otrzymanie zadowalających rezultatów. Ponadto w procesach tłoczenia w tej temperaturze można otrzymać elementy o bardziej skomplikowanych kształtach, dzięki większej odkształcalności granicznej, nie obniżając jakości wyrobu. Wyniki wskazują na podatność do kształtowania metodą tłoczenia, już w temperaturze 200°C. Dla stopu AZ31 zarejestrowana siła wynosiła od 23kN w temperaturze 200°C. Wraz z podwyższeniem temperatury próby wartości siły zmniejszała się do 10kN w temperaturze 350°C. Stwierdzono więc podatność do kształtowania blach ze stopów magnezu metodą tłoczenia w podwyższonej temperaturze. Dla wskazania wpływu temperatury tłoczenia na jakość powierzchni wyrobu tłoczonego przeprowadzono badania profilografometryczne i oceniono chropowatość i falistość dla powierzchni próbek wyjściowej i po tłoczeniu w danej temperaturze. Dopuszczalny poziom chropowatości powierzchni próbką kształtowane do 250°C. Wyższa temperatura kształtowania silnie zwiększa chropowatość powierzchni, sprzyja powstawaniu bruzd i rozwarstwień powierzchni miseczek, szczególnie w obszarach naroży – przejścia ścianek bocznych w dno.

Rys. 3. Próbkę z nałożonymi powłokami: a) próbkę z powłoką polimerową, b) próbkę z powłoką lakierowaną, c) próbkę z powłokami elektrolitycznymi.
Fig. 3. Samples with coatings : a) samples with polymer coating, b) sample with varnish coat, samples with electrolytic coating

Wyniki badań Results

Tablica 1. Wyniki badań erozji powłok
Table 1. Results of investigated coating erosion

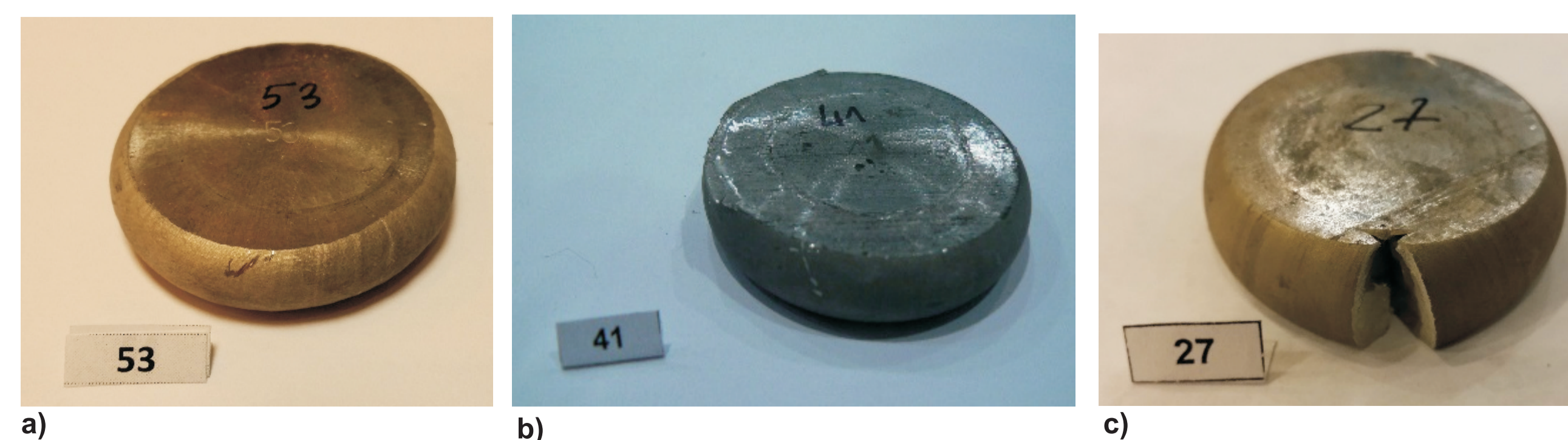
Próbka	Grubość powłoki [μm]	Czas zużycia [s]	Głębokość zużycia materiału rodzimego [μm]
1 (z proszkiem Al ₂ O ₃)	220	40	18
2 (z proszkiem TiO ₂)	240	30	30
3 (kontrolna)	110	10	20
4 (lakierowana)	110	30	10

Próbka	Głębokość zużycia materiału rodzimego [μm]
1 (anodowana, gotowana 100-/30min/woda)	30
2 (trawiona w H ₂ SO ₄ anodowana)	25
3 (trawiona w H ₂ SO ₄ , anodowana, gotowana 100-/20min/woda)	40

Badanie plastyczności stopów magnezu w warunkach przemysłowych w procesach kucia na prasie śrubowej i młocie kuzniczym

Research of plasticity of magnesium alloys in industrial conditions of forging process on screw press and forging hammer

W ramach zadania przeprowadzono badanie eksperymentalne plastyczności stopów magnezu AZ80, Mg4AlZn i WE43 na walcowych próbkach metodą próby spęczania. Badania wykonano na młocie matrycowym o średniej prędkości bijaka równej 7,5 m/s i prasie śrubowej o średniej prędkości ruchu suwaka równej 0,5 m/s. Zastosowano temperatury nagrzewania wsadu 350°C, 410°C i 450°C. Wysokość próbek była równa 1,5-krotnemu podstawowemu wymiarowi przekroju poprzecznego (średnicy) próbki. Tolerancje wymiaru wysokości próbki nie przekraczały $\pm 5\%$. Ze względu na zagrożenie pożarowe materiały przed grzaniem w piecu starannie oczyszczono z wszelkiej pozostałości wiórów mogących być źródłem ich potencjalnego zapalenia się wewnątrz komory roboczej pieca. Na podstawie wykonanych badań stwierdzono, że: 1. Stop Mg4AlZn wykazuje dobrą plastyczność przy odkształcaniu zarówno na prasie jak i na młocie (rys. 4a). Rekomenduje się, żeby procesy kucia prowadzić przy temperaturze nagrzewania równej 410°C. 2. Stop WE43 wykazuje ograniczoną plastyczność przy odkształcaniu na prasie (rys. 4b). Możliwe jest kucie na tej maszynie odłuków o prostych kształtach przy stosowaniu temperatury nagrzewania równej 410°C. Niemożliwe jest natomiast kucie tego stopu na młotach z powodu bardzo małego zapasu plastyczności w każdej z badanych temperatur. 3. Dla stopu AZ80 stosowane maszyny kuznicze mają zbyt duże prędkości odkształcania i w żadnej z badanych temperatur nie wykazywał on dobrej plastyczności (rys. 4c). Stop ten można odkształcać z małymi prędkościami (stosując prasę hydrauliczną) w warunkach izotermicznych.

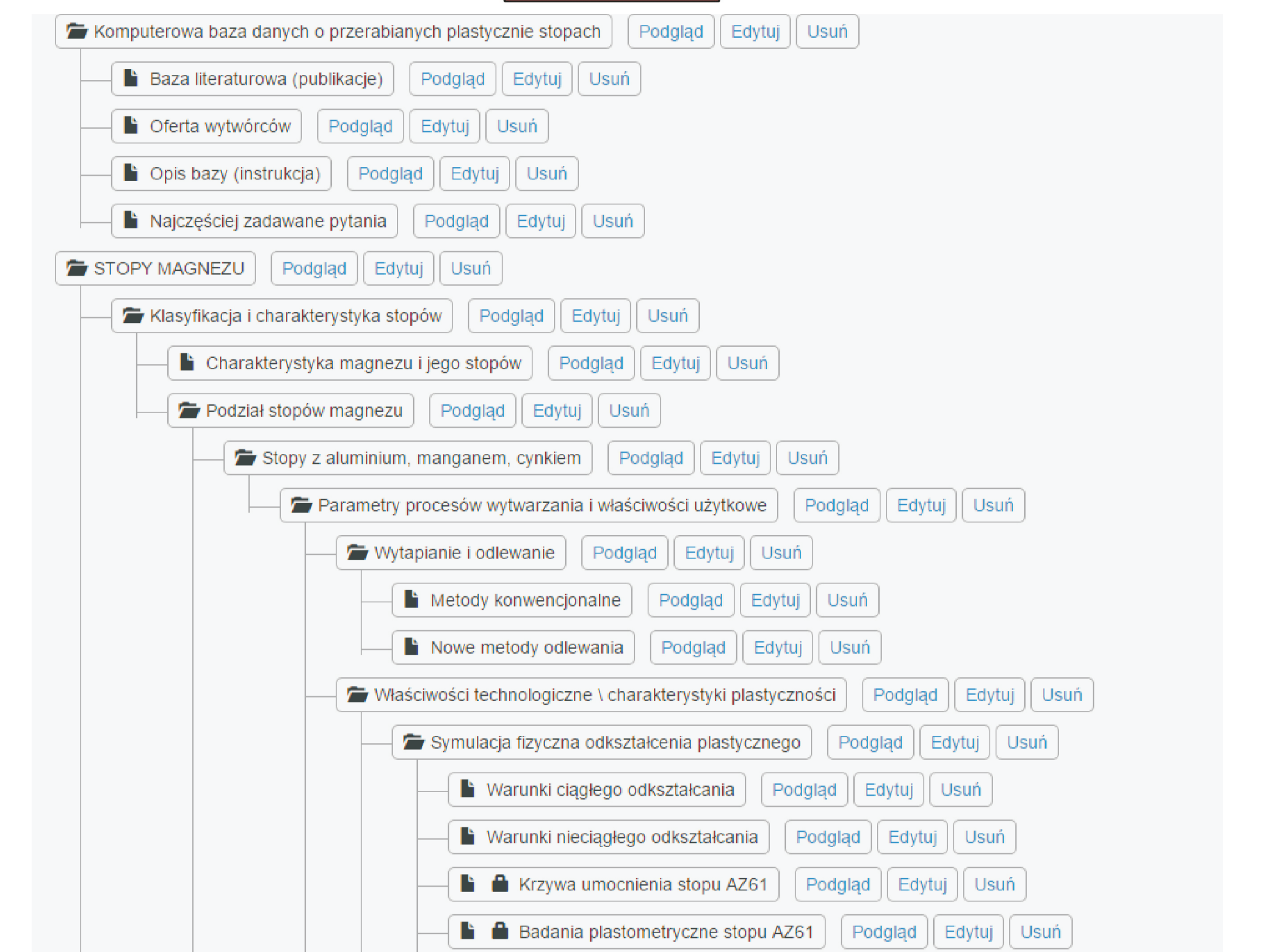
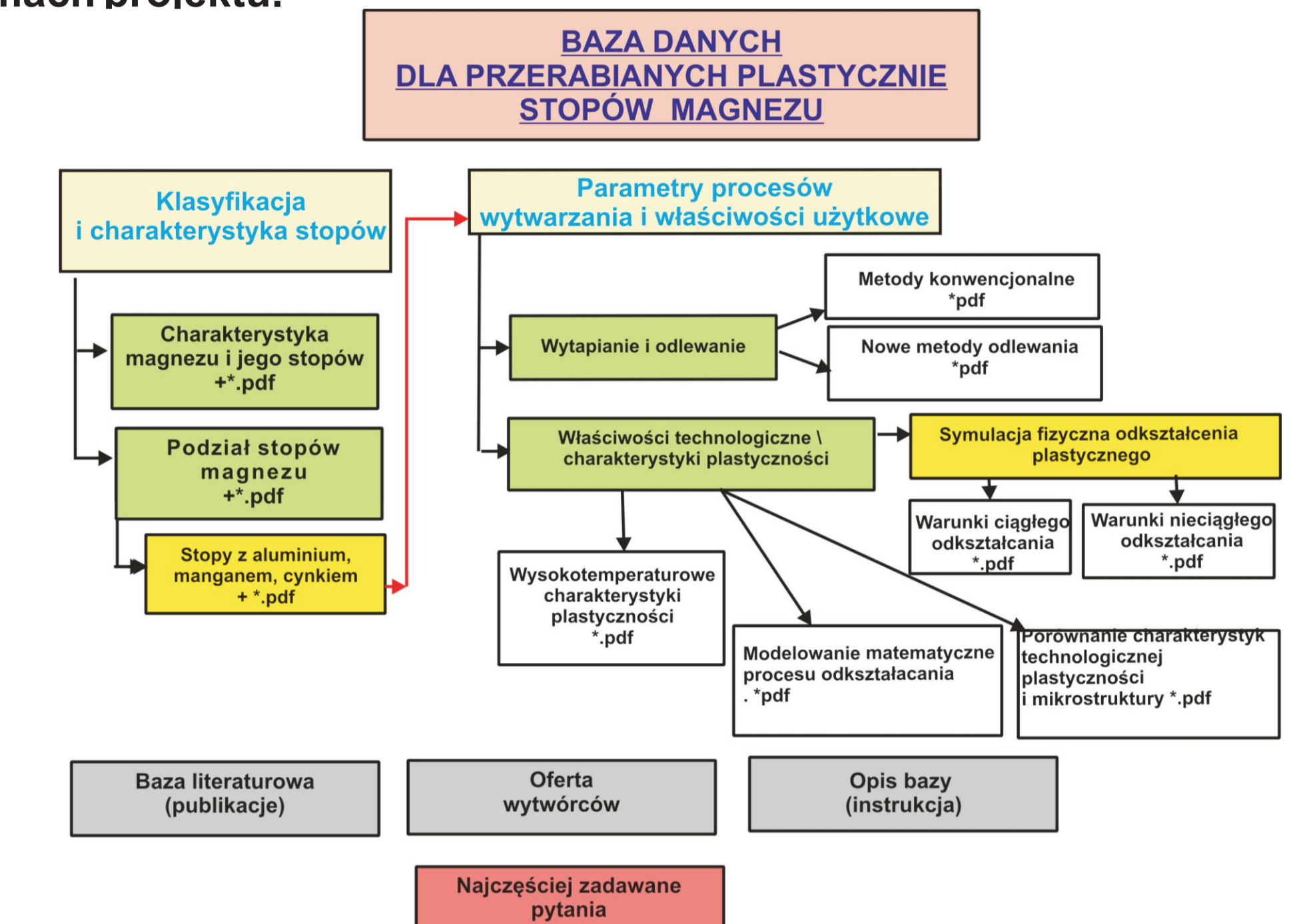

Rys. 4. Przykładowe próbki po próbie spęczania: a) stopu Mg4AlZn, b) WE43, c) AZ80
Fig. 4. Example samples form magnesium alloy a) stopu Mg4AlZn, b) WE43, c) AZ80

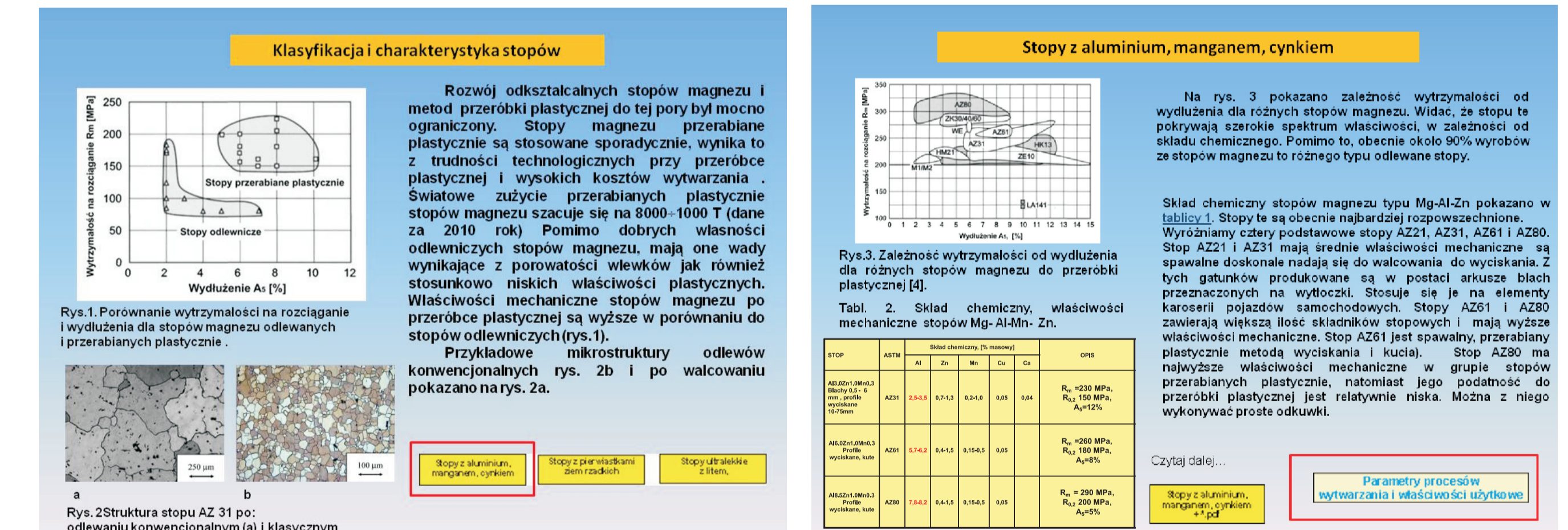
Wyniki badań Results

Komputerowa baza danych Computer database

Na rysunkach pokazano fragment schematu komputerowej bazy danych o przerabianych plastycznie stopach magnezu. Baza wiedzy obejmuje dane literaturowe o stopach oraz technologie wytwarzania wyrobów ze stopów magnezu opracowanych również w ramach projektu.

Przykładowe okna opracowanej bazy danych

Wnioski Conclusions

- Opracowano algorytmy bazy danych zawierające informacje o stopach magnezu i metodach ich przetwarzania metodami przeróbki plastycznej.
- Uzyskane wartości odkształceń granicznych w podwyższonej temperaturze świadczą o możliwości kształtowania elementów konstrukcyjnych o oczekiwanej jakości z blachy ze stopu AZ31 przetwarzanej według opracowanej technologii (tłoczenie w temperaturze 220+250°C). Podwyższenie temperatury tłoczenia stopu AZ31 maksymalnie do 250 °C umożliwiło uzyskanie wyrobów o bardziej złożonej geometrii przy zachowanej dobrej jakości powierzchni wyrobów tłoczonych.
- Koło podczas testów tłoczenia przebyło drogę nie krótszą niż Dt = 1609.3 [km] w zadanych warunkach. W czasie próby nie wystąpiły odkształcenia trwałe koła. Nie wystąpiły również przecieki powietrza poprzez koło lub uszczelnienie koła albo zaciski między krytycznymi powierzchniami. Nie wystąpiły pęknięcia materiału piasty.
- Najlepszą wśród próbek z powłokami nakładanymi elektrolitycznie jest próbka 2, czyli trawiona w H₂SO₄ i anodowana w elektrolicie o zawartości 5g/l H₂SO₄ i 3g/l KMnO₄.
- Opracowano warunki kucia odłuków ze stopów magnezu o zróżnicowanym składzie chemicznym/

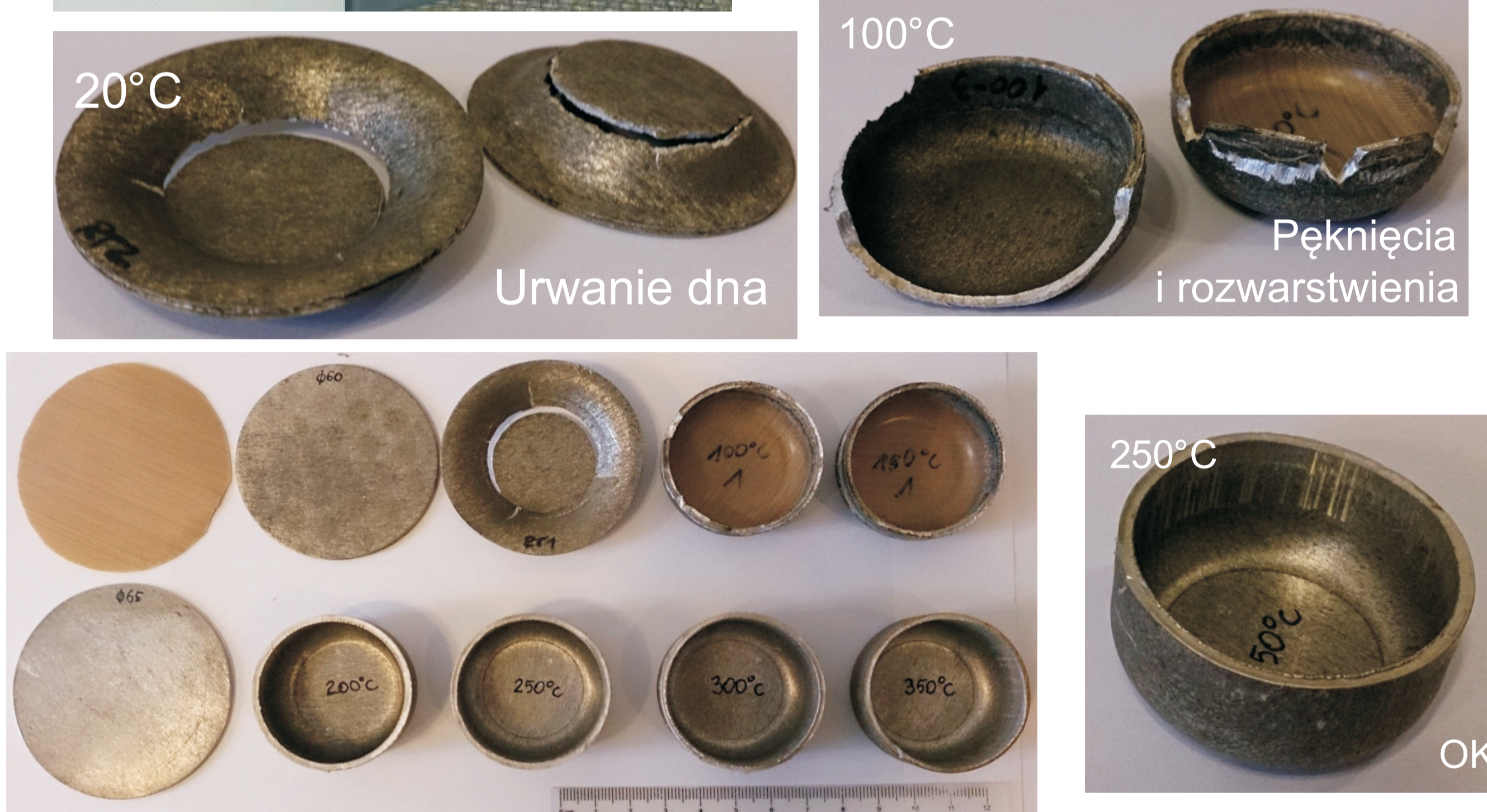
Wskaźniki realizacji celów projektu Indicators of the project

Publikacje:

- Przondziono J., Hadasik E., Walke W., Szala J., Michalska J., Wiecek J.: *Resistance to electrochemical corrosion of the extruded magnesium alloy AZ80 in NaCl solutions*; - Materials and technology 49, 2015, 2, pp. 275-280
- Przondziono J., Hadasik E., Walke W., Lalk S., Dubiel M.: *Oporność na korozję elektrochemiczną wyciskanego stopu magnezu AZ31 z dodatkiem litu*; - VI Międzynarodowa Konferencja Ciągarska - Nowoczesne technologie oraz modelowanie procesów ciągnięcia i wytwarzania wyrobów metalowych, OKW Antałówka 05-07.03.2015, Zakopane; Hutnik - Wiadomości Hutnicze Nr 1, 2015, s. 93-96
- Przondziono J., Hadasik E., Walke W., Szala J.: *Resistance to electrochemical corrosion of extruded magnesium alloy AZ31*; Corrosion 2014, Politechnika Śląska, Gliwice; Solid State Phenomena Vol. 227, pp 35-38, 2015
- Hyrca-Michalska M., Kawalla R., Dembińska, *Badania tłoczności blach ze stopów magnezu w podwyższonej temperaturze*; IX Seminarium naukowe: Zintegrowane Studia Podstaw Deformacji Plastycznej Metali 25-28 listopada 2014, Łańcut
- Dziubińska A., Gontarz A., Horzelska K., Piesko P.: *The microstructure and mechanical properties of AZ31 magnesium alloy aircraft brackets produced by a new forging technology*; Proceedings of 2nd International Materials, Industrial and Manufacturing Engineering Conference, 4-6 February 2015, Bali, Indonesia, 2015, s. 278-278
- Dziubińska A., Gontarz A.: *Limiting phenomena in a new forming process for two-rib plates*; Metalurgia, 2015, nr 3, vol. 54, s. 555-558
- Dziubińska A., Gontarz A.: *A new method for producing magnesium alloy twin-rib aircraft brackets*; Aircraft Engineering and Aerospace Technology, 2015, nr 2, vol. 87, s. 180-188
- Bulzak T., Tomczak J., Pater Z.: *Theoretical and experimental research on forge rolling process of preforms from magnesium alloy AZ31*; Archives of Metallurgy and Materials, 2015, nr 1, vol. 60, s. 437-443

próbka	Wysokość wyłoczki / przemieszczenie [mm]	Maksymalna siła tłoczenia [kN]
AZ31_20°C	8,30	12,93
AZ31_100°C	14,50	26,13
AZ31_150°C	14,50	22,37
AZ31_200°C	14,40	23,36
AZ31_250°C	14,04	16,35
AZ31_300°C	15,36	12,31
AZ31_350°C	15,43	10,13

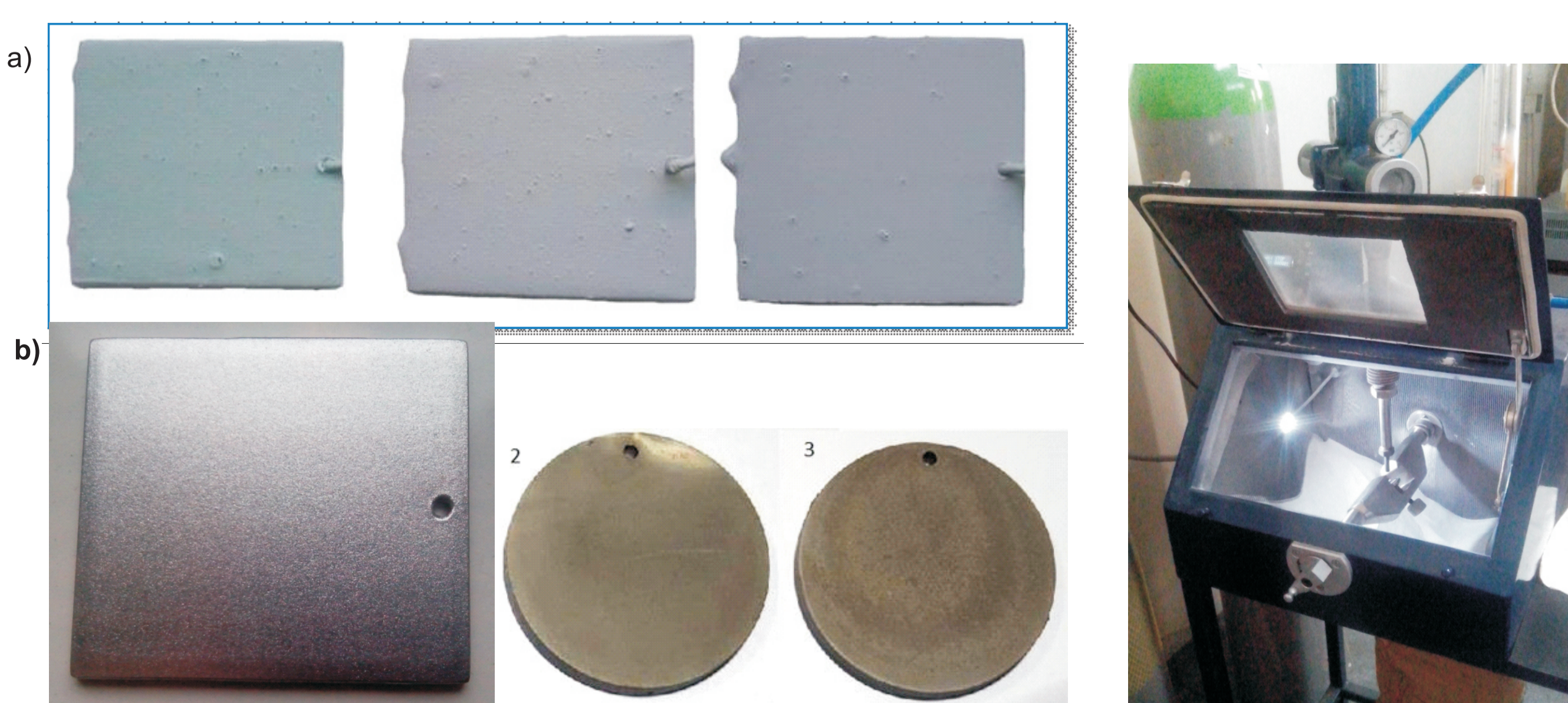

Rys. 1. Wyniki prób tłoczenia
Fig. 1. Results of drawability tests

Ocena odporności erozyjnej powłok na stopie magnezu AZ31

Evaluation of erosion resistance coatings on magnesium alloy AZ31

Przeprowadzono badania erozyjne na wybranych powłokach wytworzonych na stopie AZ31 (rys. 2). Wyniki przedstawiono na rys. 3 oraz w tablicy 1. Mają kryterium głębokości zużycia materiału rodzimego w czasie badania po perforacji powłoki, najlepszą spośród próbek z nałożoną polimerową powłoką ochronną jest próbka kontrolna. Najlepszą wśród próbek z powłokami nakładanymi elektrolitycznie jest próbka 2, czyli trawiona w H₂SO₄ i anodowana w elektrolicie o zawartości 5g/l H₂SO₄ i 3g/l KMnO₄. Jeśli użyć tego samego kryterium co przy próbkach polimerowych to można stwierdzić, że powłoki galwaniczne są dużo trwalsze od powłok polimerowych.

Rys. 2. Próbkę z nałożonymi powłokami: a) próbkę z powłoką polimerową, b) próbka z powłoką lakierowaną, c) próbki z powłokami elektrolitycznymi.
Fig. 2. Samples with coatings : a) samples with polymer coating, b) sample with varnish coat, c) samples with electrolytic coating